

POVIJEST NOVOG MAROFA I OKOLICE

Kontinuitet života i prisustva ljudi na području smještaja novomarofskog kraja mnogo je stariji no što nam to mogu potvrditi pisani izvori, ali sa sigurnošću se može govoriti o najmanje osam stoljeća neprekidnog prisustva ljudskog bića na ovom ozemlju. Naime, kada se razmatra prošlost Novog Marofa i njegovog užeg okružja prvenstveno se treba krenuti prema nedalekim obroncima Ivanšćice gdje se smjestio najznačajniji objekt prošlosti ovoga kraja, utvrđeni grad Greben.

Prvi spomen ovog fortifikacijskog objekta javlja se u pisanim izvorima, odnosno ispravi ugarsko-hrvatskog vladara Andrije II. Arpadovića (1205.-1235.), još 1209. godine, a spomenutom ispravom kralj je Varaždincima, zbog pružene pomoći prigodom njegova zatočenja u nedalekom Knegincu, podijelio povlastice te utvrdio granice gradskog posjeda. Na rubu varaždinskog gradskog posjeda smjestila se grebenska utvrda, odnosno "...castrum Greben...".

Putem pisanih izvora povijest ove utvrde i njenih vlasnika može se fragmentarno pratiti sve do početka 18. stoljeća, kada se u spisima zagrebačkog Kaptola spominje kao ruševina. Kada je i tko gradio i sagrađio ovu utvrdu nije poznato, ali pretpostavlja se da je podignuta krajem XII. ili u prvoj polovini XIII. stoljeća. Neki autori pretpostavljaju da je utvrda sagrađena kao dio fortifikacijskog sustava koji se počeo graditi, po provali Tatara u ove krajeve te je, prema njima, Grebengrad 1247. godine sagrađio knez Farkaš.

Prema Andrijinoj ispravi iz 1209. godine, prvim vlasnikom ove feudalne gospoštije spominje se knez G(a)rdun čiji će potomci uzeti pridjevak "de G(e)reben" te će, uz manje prekide, dobro zadržati do gašenja obitelji koncem 15. stoljeća. Uslijed nedostatka pisanih izvora, ali i zbog slabe istraženosti postojećih, značaj i uloga grebenskih vlastelina u povijesti srednjovjekovne Kraljevine Slavonije slabo je poznata. Fragmentarni podaci koji se nalaze u pojedinim zapisima samo potvrđuju kako je riječ o jednoj od najjačih velikaških obitelji koja je vrhunac moći postigla na prijelomu XIII. u XIV. stoljeće. Po svemu sudeći izgleda da je uspon ove zagorske velikaške obitelji vezan upravo uz promjenu na ugarsko-hrvatskom prijestolju te su posjednici grebenskog vlastelinstva podržali novog vladara.

Od prvih njenih posjednika, kneza Garduna s potomstvom ovaj je kraj prolazio burnu srednjovjekovnu povijest koja je bila obilježena bračnim i nasljednim katarzama, međusobnim sukobima grebenskih posjednika, ali i međususjedskim sukobima. U susjedstvu Grebengrada nalazio se crkveni red Ivanovaca, odnosno opatija Bela s kojim grebenski velikaši nisu bili u najboljim odnosima.

Početak XIV. stoljeća između grebenskih posjednika i belske opatije izbio je krvavi sukob. Iako nam sačuvani izvori ne kazuju uzrok ovog sučeljavanja znamo da je ono bilo vrlo oštro te popraćeno neprijateljstvima, nepravdama, uništavanjima, ubijanjima i spaljivanjima, a završilo je međusobnim mirenjem sukobljenih. Grebengradski vlastelini su rodbinski bili povezani s nizom susjeda, poput obitelji Kastellanffy, vlasnici Bisaga, te Herkffy, posjednici nedaleke Zajezde, s kojima su i sklopili ugovor o međusobnom nasljeđivanju. Burnu srednjovjekovnu povijest pratili su mnogi sukobi, a osim već spomenutog "rata" s belskom opatijom grebenski knezovi su se vrlo često

sukobljavali i parničili s Varaždincima. Strani svakako nisu bili niti unutarobiteljski sukobi.

Svoj povijesni put Greben dalje nastavlja dolaskom grofova Celjskih i njihovog, za nas puno zanimljivijeg, vojskovođe Ivana (Jana) Vitovca, koji je Grebenskima oteo posjed sredinom XV. stoljeća. Isti grof Vitovec započeo je 1467. godine gradnju samostanske crkve Blažene Djevice Marije, u vlastelinskom trgovištu, Remetincu (danas župna crkva BDM Kraljice sv. Krunice), a čiju je gradnju, izgleda, dovršio Ivaniš Korvin ili njegova suruga Beatrix. Zbog nevjere, kralj Matija Korvin (1458.-1490.) oduzeo je Vitovčevim sinovima Jurju i Ivanu 1488. godine vlastelinstvo te ga darovao nezakonitom sinu Ivanišu. Tada je, na početku dugogodišnjih i stalnih provala Turaka Osmanlija u ove krajeve, (V)Ladislav Hermanffy, slavonski podban i ugarski podpalatin, povratio vlastelinstvo svojih predaka. Bio je to posljednji izvorni grebenski vlastelin koji je 1481. godine, budući da nije imao potomstva, posinio Baltazara Batthyanya. Smrću (V)Ladislava Hermanffy de Gereben, 1490., godine ugasila se ova stara velikaška obitelj.

Baltazar Batthyany je u posjed ogromnog grebenskog vlastelinstva ušao tek pred sam kraj XV. stoljeća, čime je udaren temelj moći ove obitelji u Kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji. Vlastelinstvo je stotinu i pedesetak godina, uz manji prekid za uzurpacije od strane bana Nikole Frankapana 1621./1622. godine, zadržala obitelj Batthyany. Udajom Elizabete Batthyany za Jurja Erdödy vlastelinstvo je sredinom XVII. stoljeća prešlo u posjed grofova Erdödy. Kraj srednjovjekovnog castruma nije poznat, ali utvrda svakako više nije u funkciji početkom XVIII. stoljeća budući da se 1712. godine spominje kao ruševina.

Povijest Novog Marofa nije vezana uz obitelj Erdödy već uz još jedan poznati plemenitaški rod, uz obitelj Patačić. Prvi povijesni spomen Novog ladanja (Novimaroff), 1666. godine, vezan je uz ime konjaničkog časnika Nikole III. Patačića (1617.-1674.), a ono je bilo omiljeno obitavalište njegova sina baruna Baltazara II. (1663.-1719.). Riječ je o istom onom koji je utemeljio Društvo vinskih doktora, odnosno nadaleko znanu "Pintu", ali Baltazar II. je značajan i po tome što je franjevačkoj crkvi u nedalekom Remetincu, početkom XVIII. stoljeća, dogradio kapelicu sv. Antuna Padovanskog, odnosno obiteljsku grobnicu u kojoj su, uz njega, vječno počivalište našli i još neki članovi obitelji. Kapelica postoji i danas. Patačići su novomarofsko dobro posjedovali stotinjak godina, a od posljednje četvrtine XVIII. stoljeća vlasnicima se spominju grofovi Erdödy koji su Novi Marof napustili početkom dvadesetih godina XX. stoljeća.

Od niza znamenitosti kraja svakako vrijedi izdvojiti remetinečki sakralni biser, tj. župnu crkvu Blažene Djevice Marije Kraljice sv. Krunice koju je, najvjerojatnije 1467. godine, počeo graditi ban Jan Vitovec, a zdanje je dovršeno početkom XVI. stoljeća. U nedalekim Oštricama nalazi se barokna kapelica sv. Fabijana i Sebastijana iz druge polovine XVIII. stoljeća, a u Beli ruševine srednjovjekovnog templarskog burga ("Pusta Bela") te grobna kapela obitelji Ožegovića Belskih i Barlabaševačkih. Svakako vrijedi spomenuti i župnu crkvu sv. Vida i Jurja u Mađarevu, a čija se Župa spominje još 1334. godine, u popisu župa Zagrebačke biskupije. U samom Novom Marofu, od znamenitosti, se nalazi jednokatni dvorac, a u koji se još 1926. godine smjestila bolnica koja vrlo uspješno djeluje i danas.

Novomarofski kraj zavičaj je poznatih osoba hrvatske i svjetske prošlosti, sadašnjosti, a zasigurno će dati neke značajne osobe i u budućnosti. Među pitomim bregima ovog slikovitog kraja rodili su se poznati i priznati majstori kista i platna poput Mirka Račkog, Ivana Rabuzina ili Franje Klopotana, a mnoge poznate osobe, barem dio svog života, vezale su uz Novi Marof. Dovoljno je samo spomenuti imena poput umjetnika Otona Ivekovića, zatim književnika i političara Mirka Bogovića i Antuna Nemčića, a svakako treba spomenuti i groficu Lujzu Erdödy, veliku dobrotvorku i začetnicu marofskoga zdravstva.

Kroz čitavu povijest Novi Marof je teritorijalno ulazio u sklop Križevačke županije sve do 1886. godine kada je preustrojem upravne podjele u Trojednoj Kraljevini pripojen Varaždinskoj županiji, a u sklopu koje se nalazi i danas. Kotar Novi Marof rasformiran je 1947. godine, a 1962. godine je ustanovljena Općina koja se održala do sredine devedesetih godina XX. stoljeća. Raspadom ondašnje općine utemeljene su općine Visoko, Ljubešćica, Breznica i Breznički Hum te gradovi Novi Marof i Varaždinske Toplice. Kroz mjesto je 1886. godine prošla željeznička pruga, a 1925./1926. godine otvoreno je Državno lječilište za plućne bolesti po kojem je mjesto postalo nadaleko i naširoko poznato.

Novi Marof, koji se smjestio na granici između Hrvatskog Zagorja i Prigorja, na razmeđi između Kalnika i Ivanšćice, krajem XIX. stoljeća ima samo 19 kuća i 142 stanovnika. Mjesto je tada posjedovalo poštu, kotarsku zgradu i sud, poštanski ured, oružničku postaju...

Danas, početkom 21. stoljeća, ovo ubavo mjestašce, zvano Novi Marof, ima status Grada te gotovo 15 tisuća žitelja.